

10. SINIF TARİH DERSİ

1. DÖNEM 1. ORTAK YAZILI SINAV PROVASI • PUANLAMA ANAHTARI

Senaryo 1 • Kitapçık A • Sezgi Empati Educational Assessments • www.sanalsinav.com

1. TAR.10.1.1 • Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi • kolay

10 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Pasinler, Malazgirt ve Miryokefalon'u yazar (biri eksik ya da yanlışsa puan verilmez).	2
b)	Pasinler'i Bizans'la yapılan ilk büyük savaş olarak, Bizans'ın gücünün sınanması ya da Anadolu'ya yönelik akınlara zemin hazırlanmasıyla ilişkilendirir.	2
b)	Malazgirt'in Anadolu'nun kapılarını Türklere açtığını, Türkmen göçünü ve yerleşimini başlattığını belirtir.	2
b)	Miryokefalon'un Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudunu bitirerek Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kesinleştirdiğini belirtir.	2
b)	Üç savaşı süreç içindeki yerine göre karşılaştırır (ör. hazırlayan – başlatan – kesinleştiren).	2

a) Örnek cevap: Pasinler (1048), Malazgirt (1071), Miryokefalon (1176)

b) Örnek cevap: Pasinler, Bizans'la ilk büyük savaştır; Türkler Bizans'ın gücünü sınamış, Anadolu'ya akınlar hızlanmıştır (hazırlık). Malazgirt, Anadolu'nun kapılarını açıp Türkmenlerin yerleşmesini başlatmıştır. Miryokefalon ise Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudunu bitirerek Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kesinleştirmiştir.

Sık hatalar: I. Haçlı Seferi'ni Bizans'la yapılan bir meydan savaşı saymak; Miryokefalon'u Anadolu'nun kapılarını açan savaş sanmak (Malazgirt ile karıştırmak)

2. TAR.10.1.1 • Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi • orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I ve II numaralı savaşlarda tehdidin batıdan (Bizans'tan) geldiğini belirtir.	3
a)	III ve IV numaralı savaşlarda tehdidin doğudan (Harezmşahlar ve Moğollar; İran-Orta Asya yönünden) geldiğini belirtir.	3
b)	Malazgirt'in Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlattığını belirtir.	3
b)	Kösedağ'ın Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine soktuğunu, merkezî otoriteyi zayıflattığını belirtir.	3
b)	İki etkiyi karşılaştırır (ör. biri hâkimiyeti kuran, öteki bağımsızlığı ve siyasi birliği sarsan; ya da Kösedağ'dan sonra Türk varlığının sürdüğünü ama siyasi birliğin beyliklere bölündüğünü belirtir).	3

a) Örnek cevap: I ve II'de Selçuklular batıdan gelen Bizans'la, III ve IV'te doğudan gelen Harezmşahlar ve Moğollarla savaşmıştır. İlk ikisinde tehdit batıdan, son ikisinde doğudan gelmiştir.

b) Örnek cevap: Malazgirt, Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlatmıştır. Kösedağ ise Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine sokup merkezî otoriteyi zayıflatmıştır. Biri hâkimiyeti kurmuş, öteki bağımsızlığı sarsmıştır; yine de Anadolu Türk yurdu olarak kalmış, siyasi birlik beyliklere bölünmüştür.

Sık hatalar: Harezmşahları Anadolu'nun batısındaki bir güç sanmak; Kösedağ'dan sonra Anadolu'nun Türklerin elinden çıktığını düşünmek

3. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · zor

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Geçerli bir benzerlik belirtir (ör. ikisini de Selçuklular kazanmış ve Türklere yeni bir hâkimiyet alanı açmıştır; ikisi de Türk göçlerinin yönünü etkilemiştir ya da benzeri).	4
a)	Geçerli bir farklılık belirtir (ör. Dandanakan bir devletin kuruluşunu sağlamış, Malazgirt ise Anadolu'nun yurt edinilmesinin kapısını açmıştır; Dandanakan'da karşı taraf Müslüman bir Türk devleti, Malazgirt'te Bizans'tır ya da benzeri).	3
b)	Üç savaştan birini açıkça seçer ve seçtiği savaşın etkisini doğru belirtir. Hangi savaş seçilirse seçilsin gerekçe doğru bilgiye dayanıyorsa puan alır.	3
b)	Seçtiği savaşı öteki iki savaştan en az biriyle etkinin kapsamı ya da kalıcılığı bakımından karşılaştırır.	7
b)	Kösedağ'ın etkisini doğru bilgiyle değerlendirir (Moğol hâkimiyeti, merkezî otoritenin zayıflaması, beylikler döneminin yolunun açılması).	3

a) Örnek cevap: Benzerlik: İkisini de Selçuklular kazanmış ve Türklere yeni bir hâkimiyet alanı açmıştır. Farklılık: Dandanakan Horasan'da Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasını sağlamış, Malazgirt ise Anadolu'nun kapılarını açarak Türklere yeni bir yurt kazandırmıştır.

b) Örnek cevap: Malazgirt'i seçerim. Dandanakan bir devlet kurmuş, ancak Büyük Selçuklu Devleti 1157'de yıkılmıştır; Malazgirt'in açtığı Anadolu ise bugün de Türk yurtdur, yani etkisi daha kalıcıdır. Kösedağ Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine sokup beylikler döneminin yolunu açmıştır; ancak Malazgirt'le başlayan Türk varlığını ortadan kaldırmamış, yalnız siyasi yapıyı değiştirmiştir.

Sık hatalar: Seçimi gerekçelendirirken öteki savaşlarla karşılaştırma yapmamak; Kösedağ'ı Bizans'a karşı yapılmış bir savaş sanmak

4. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · kolay

10 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Ülkenin hanedan üyelerinin ortak malı sayılması anlayışını belirtir (kutun hanedana verildiği, bu yüzden her hanedan üyesinin tahtta hakkı olduğu biçiminde ifade eden cevaplar da doğrudur). Yalnız "kut anlayışı" yazıp ortak mal düşüncesini belirtmeyen cevaplar yarım puan alır.	5
b)	Aynı anlayışın Orta Asya Türk devletlerinde de bulunduğunu ve Selçuklularda sürdüğünü belirtir.	3
b)	Bu anlayışın taht kavgalarına, devletin bölünmesine ya da zayıflamasına yol açtığını yorumlar.	2

a) Örnek cevap: Ülkenin hanedanın ortak malı sayılması anlayışı. Kutun hanedana verildiğine inanıldığı için her hanedan üyesi tahtta hak sahibi sayılıyordu.

b) Örnek cevap: Bu anlayış Orta Asya Türk devletlerinde de vardı ve Selçuklularda sürdü; yani bir sürekliliktir. Her hanedan üyesi hak iddia edebildiği için hükümdar ölünce taht kavgaları çıkmış, devlet bölünüp zayıflamıştır.

Sık hatalar: Taht kavgalarını yalnızca kişisel hırsla açıklamak; Kut anlayışını İslamiyet'le gelen bir yenilik sanmak

5. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Askerî işlev: İktâ sahibinin atlı asker besleyip sefere katılmasını kanıt göstererek devletin her an hazır asker bulundurduğunu açıklar.	5
a)	Mali işlev: Askerlerin hazineden maaş ödenmeden köyün vergi geliriyle beslendiğini, böylece hazinenin yükünün azaldığını açıklar.	5
b)	Toprağın mülkiyetinin devlette kaldığını, iktâ sahibine yalnızca vergi gelirin verildiğini belirtir.	3
b)	Devletin iktâyı geri alabilmesini merkezî otoritenin güçlü olduğu ya da devlet denetiminin sürdüğü biçiminde yorumlar.	2

a) Örnek cevap: Askerî: Emir Tutak yirmi atlı asker besleyip sefere katılacağı için devlet hazır bir ordu bulundurur. Mali: Bu askerler hazineden maaş almadan köyün vergi geliriyle beslenir; hazine büyük bir yükten kurtulur.

b) Örnek cevap: Toprak devletidir; iktâ sahibine yalnızca vergi geliri verilmiştir. Devletin şartlara uymayandan iktâyı geri alabilmesi, merkezî otoritenin toprak ve asker üzerindeki denetimini koruduğunu gösterir.

Sık hatalar: İktâ sahibini toprağın sahibi sanmak; Askerî ve mali işlevi metinden kanıt göstermeden genel ifadelerle yazmak

6. TAR.10.1.3 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları aras · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Devletin ticarete önem verdiğini ve tüccarın malını güvence altına aldığını belirtir.	3
a)	Bunu metinden bir kanıtla (zararın hazineden ödenmesi ya da tüccarın yeniden gelmeye karar vermesi) destekler.	3
b)	Tüccarların güvensizlik nedeniyle Anadolu'ya daha az gelmesi ve ticaretin azalması sonucunu belirtir.	3
b)	Bunu şehirlerle ilişkilendirir (ör. limanlarda ve yol üzerindeki şehirlerde pazarların, kervansarayların ve esnafın gerilemesi; gümrük ve vergi gelirlerinin azalması; şehirlerin büyümesinin yavaşlaması ya da benzeri).	6

a) Örnek cevap: Devlet ticarete büyük önem veriyor, tüccarın malını güvence altına alıyordu. Zararın hazineden ödenmesi ve tüccarın yeniden gelmeye karar vermesi bunu gösterir.

b) Örnek cevap: Tüccarlar malları güvende olmadığı için Anadolu'ya daha az gelirdi. Alanya gibi limanlarda ve Konya gibi yol üzerindeki şehirlerde pazarlar ve esnaf zayıflar, gümrük ve vergi gelirleri azalır, şehirlerin büyümesi yavaşlardı.

Sık hatalar: Uygulamayı yalnızca tüccara yapılan bir iyilik olarak görüp ticaretle ilişkilendirmemek; "Olmasaydı" sorusunda yalnızca "ticaret hiç olmazdı" gibi aşırı genelleme yapmak

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I ve III'ü birinci, II ve IV'ü ikinci tarihçiyi destekleyen bilgiler olarak gruplandırır (her doğru eşleştirme kısmı puan alır). IV'ün üretimi düzenlediği için birinci görüşü de desteklediğini gerekçesiyle belirten cevaplar da doğrudur.	5
b)	Bir görüşü seçer ya da iki görüşün birbirini tamamladığını belirtir ve bunu en az bir bilgiyle destekler.	3
b)	Ticaret ile sosyal kurumlar arasında karşılıklı bir ilişki kurar (ör. ticaretten elde edilen zenginliğin vakıflara aktarılması; ahilerin üretimi düzenleyip ticarete mal sağlaması; vakıfların yaptırdığı çarşı ve kervansarayların ticareti kolaylaştırması ya da benzeri).	5
b)	Ulaştığı sonucu bilgilerle tutarlı biçimde ifade eder; tek bir görüşü seçen cevaplarda öteki görüşü destekleyen bilgileri neden daha zayıf bulunduğunu açıklar.	2

a) Örnek cevap: 1. tarihçi: I ve III. 2. tarihçi: II ve IV.

b) Örnek cevap: İki görüş birbirini tamamlar. Kervan yolları (I) ve Yabanlu Pazarı (III) şehirlere tüccar ve zenginlik getirmiştir; bu zenginliğin bir bölümü vakıflar yoluyla cami, medrese ve hamamlara (II) dönüşmüştür. Ahiler (IV) de üretimi düzenleyip ticarete mal sağlamıştır. Bu yüzden şehirleşmeyi tek bir nedenle açıklamak eksik kalır; ticaret ve sosyal kurumlar birbirini beslemiştir.

Sık hatalar: Bilgileri gruplandırıp tartışmada kullanmamak; Bir görüşü seçip öteki görüşü destekleyen bilgileri hiç dikkate almamak